

az életrajzot. A dedikációkkal és a részvétnyilvánító levelekkel foglalkozó részek remek lehetőséget kínálnak, hogy megrajzoljuk Kardos László kapcsolati hálóját. Ha kicsit végigfutunk a neveken, akkor már első pillantásra látszik, hogy később ellentétes politikai székértáborokhoz tartozó emberek találkoztak az egykori népi kollégista vezető körében.

A kötetet mindezek miatt egy nem egyenletes színvonalú forráskiadványnak tekintem, amely jól használható a népi kollégiumi mozgalom, a magyar néprajztudomány és az 1960-as, 1970-es évek értelmiségi belvilágának történetéhez. Bizonyára nagy örömmel veszik kézbe a még élő népi kollégisták és családtagjaik, barátaik, sőt, a fenti témák iránt érdeklődő kutatók sem kerülhetik meg vizsgálódásaik során.

Papp István

A Magyar Távirati Iroda története 1945–1948*

Rokonszakmai rajongással vettem kézbe Z. Karvalics László és Andreides Gábor *A Magyar Távirati Iroda története 1945–1948* című könyvét. 1951 óta dolgozom az MTI-ben, és nagyjából tíz évvel ezelőtt, 1996-ban jelent meg több mint háromszáz oldalas terjedelemmel *A nemzeti hírügynökség története 1880–1996* című könyvem.

Első, egyben általános benyomásom, hogy a fiatal Karvalics–Andreides szerzőpáros (együttes életkoruk kevesebb, mint e recenzió megírójéé) mikroszkopikus aprólékossággal, hatalmas forrásbázison, az összefüggések és elágazások arányos kimunkálásával dolgozta fel a magyar hírügynökség második világháború utáni „újraindulási” hőskorszakát másfél száz oldal terjedelemben (ennek a négy esztendőnek az 1996-os kötet tizegynéhány oldalt szentelhetett).

A most megjelent kötet méltatását (nem indokolatlan ez a szóhasználat) az előszóval és a zárófejezettel gondoltam kezdeni: a korszak, a hírügynökségi tevékenység és az intézmény-történet tekintetében a szerzők által felvállalt „hármás adósságtörlesztés” dicséretes módon egészül ki politikatörténeti, sajtótörténeti és sajtópolitika-történeti „adósságtörlesztéssel”, többféle „fehér folt” zsugorításával. Ígéretes a szerzők fogadkozása a kutató és feldolgozó-elemző munka folytatására, nemkülönben az a hite, hogy nem meddő vagy öncélú foglalatosságról van szó.

* Napvilág Kiadó, Budapest, 2006. 148 p.

Való igaz, hogy a Magyar Távirati Iroda egyfajta „szigetet” jelentett évtizedeken keresztül, az 1945–1948-as „hősidők” elmúltával is; munkatársai és vezetői fáradhatatlanul és sokszor bátran küzdöttek a „minél távolabb a politikától és az ideológiától, minél közelebb a szakmához” elve és a „minél közelebb az emberekhez” gyakorlata érvényesítéséért. Nem patetikus és nem korszakokhoz kötött a lelkes szerzőpár intelme: „Néha gondoljunk rájuk – tisztelettel, megbocsátással, fájdalommal és derűvel –, de szüntelen kíváncsisággal.” Hozzáteszem: ötnegyed évszázadnak zömmel nem rivaldafényben úszó sztárpublicistáiról, hanem – meghatározott korszakokban – a demokratikus tömegtájékoztatót szolgáló, kemény fegyelemnek és sajtóetikai törvényeknek alárendelt „névtelen fontharcosokról” volt, van és lesz szó...

Átugorva Z. Karvalics László és Andreides Gábor sajtótörténeti monográfiájának *Politika és hírszolgáltatás a koalíciós időszakban (1945–1948)* című zárófejezetére, igazat kell adnunk a szerzőknek abban, hogy akkor „egyfajta médiaháború dúlt, amely fokozatosan a későbbi győztes oldalára billentette a mérleget”, s hogy „a sajtópropagandának minden politikai erő óriási jelentőséget tulajdonított, mivel kétségkívül a közvélemény-formálás legfontosabb terepét jelentette”. „Időtálló” mozzanatot rögzített a zárófejezet következő áthallásos bekezdése: „A nagy, reprezentatív napilapokra a lapgazda politikájának hirdetése és népszerűsítése mellett az ellenfél lejáratásának sűrűn igénybe vett eszközeként is számot tartottak. A tárgyalóasztalok helyett gyakorta vezércikk-csaták segítették az álláspontok összevetését, az eltérő nézetek a parlamenti vagy kormány szintér helyett nemritkán a publicisztikákban ütköztek meg [...] A hangvétel 1945 nyarától fokozatosan durvult el, s néhány kivételtől eltekintve a választások időszakában volt a legérdesebb.”

Amikor az újságpapírhiány és a papírellátási-papírbiztosítási pártmanipulációk közepette, cenzúra és lapbetiltások, újságíró-befolyásolások és átcsábítások, nyomdauralmi sakkhúzások és lapártaktikák légkörében kellett dolgozni, amikor a szabadnak indult, majd egyre több korlát közé szorult demokratikus sajtó helyébe a pártállam „kézi vezérlésű” sajtója lépett – fogalmaz a szerzőpáros –, az MTI-ben „alapvetően pártelfogultságtól mentes vállalati stratégiát kellett kialakítani és folytatni”, mivel „egyedül a kiegyensúlyozott, korrekt, kiváltságokat és kivételezést nem ismerő tájékoztatás adhatott garanciát arra, hogy a helyzet a munkáspárti pozíciófölny ellenére elfogadható legyen a politikai ellenlábasok számára is, ha ugyanis ők elégedettek a működéssel, a működtető intézmények nem válnak politikai összeütközés terepévé, alku tárgyává”.

„Tárgyszerűség a tényekben, óvatosság az értékelésben” – ez lehetett Ortutay Gyula elnöki utasításainak sommázata.

A két sajtótörténész találóan jegyzi meg a kötet zárófejezetében, hogy bár az MTI többnyire sikeresen tartotta magát ahhoz az elvhez, hogy „nem szól bele a politikába”, azt már nem mindig sikerült elérnie, hogy a politika ne szóljon bele az MTI életébe: 1948 tavaszán kicserélődött a vezetés, megfogalmazódott egy olyan irányelv, hogy „ki kell irtani az ellenséges híryanagot, az ellenséges propaganda kakukktojásait”. Bevezették a nem csupán stilisztikai kérdéseket érintő kiadványbírálókat, az eligazító értekezleteket, kötelezővé tették a marxizmus–leninizmus alapelveinek elsajátítását, elbocsátásokra is sor került olyan indoklással, hogy a szerkesztőségi munkatársak mintegy 90 százaléka a Horthy-időkben került a hírügynökséghez. A rovatoknál nem volt jellemző a „direkt politizálás”, de „természetesen a munkatársak nem hagyták vélemény nélkül a mellettük-közöttük folyó eseményeket”. A szerzők utalnak végül arra, hogy 1950-ben az egyeduralkodóvá vált kommunista párt sort kerített a koalíciós időszak hagyományait és szemléletét is képviselő hírügynökségi vállalatstruktúra átszervezésére – de érezhető megkönnyebbüléssel jegyzi meg, hogy „ez már egy másik történet”.

A recenzió tárgyát képező kötet középső része négy nagy fejezetre tagolódik. Az első fejezet *Az MTI újjászületése* cím alatt képet ad a magyarországi politikai és tájékoztatáspolitikai helyzetről a második világháború zárószakaszában, az MTI háború utáni „feltámadásáról”, a Magyar Központi Híradó Rt. megszervezését megelőző politikai küzdelmekről. A második fejezet az újjászervezett magyarországi hírszolgálat működési feltételeinek megteremtését tárgyalja, beleértve az MTI szervezeti felállását és személyzetét, sajtókörnyezetének alakulását, nemzetközi hírügynökségi kapcsolatainak kiépülését, az MTI és a kormánysszervek, az MTI és a Posta viszonyát, az előfizetői rendszer kialakulását és nehézségeit. A harmadik fejezet az MTI akkori működéséről ad képet, válaszolja a hírügynökség belső felépítését, külföldi tudósítói hálózatának és a vidéki kirendeltségeknek a működését, olyan önálló intézményeinek a tevékenységét, mint a Magyar Országos Tudósító, a Magyar Közvéleménykutató Intézet és a Magyar Filmiroda Rt., bepillantást enged a szerkesztőségi munka mindennapjaiba, a szociális viszonyokba és juttatásokba. Végül a már érintett negyedik fejezet elemzi a politika és a hírszolgáltatás viszonyát az 1945–1948-as koalíciós időszakban.

A kötetet mintegy másfél tucat korabeli nyomtatott és képes illusztráció, forrás- és irodalomjegyzék, rövidítésmagyarázat, valamint névmutató gazdagítja. Külön méltatást érdemel a 254 lábjegyzet, amely hát-

tételek, elnevezésmagyarázatok, kommentáló megjegyzések tömegén túlmenően a szerzők által felkutatott és felhasznált irattári és irodalmi források meggyőző bőségét és sokféleségét illusztrálja. Hiányolható viszont a kötet szerkesztőjének megnevezése (csak az olvasószerkesztő neve szerepel).

Pirityi Sándor